

JEAN BOBOC

TRANSUMANISMUL DECRIPTAT

Metamorfoza navei lui Tezeu

Prefață de Pierre Magnard

Traducere din limba franceză de Manuel Valeriu

Ediție îngrijită de Prof. dr. Sebastian Moldovan

Tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA
2020

Cuprins

Abrevieri	9
Prefață. Neliniștea limitelor	13
Argument. Este cumva umanul în pericol de moarte?	23
Introducere generală	25
Progresul cunoștințelor noastre după etalonul pluridisciplinarității.....	29
Scurtă revenire asupra istoriei gândirii transumaniste	35
Conceptul perfectibilității	40
„Natura umană” repusă în discuție	43
Corpul protetic	52
Omul bionic	60
Un florilegiu de definiții nesigure	64

PRIMA PARTE

<i>De la fantasmă la ipoteză sau de la utopie la realitate</i>	69
I. Perfectibilitatea și societatea ameliorării	71
Raportul american din 2002	73
Raportul Comitetului american de bioetică din 2003	77
Raportul european din 2004	79
Raportul Uniunii Europene din 2009	82
Avizele Comisiei Europene	87
II. Iluminismul – o paternitate discutabilă	92
III. Profeți și casandre	113
Transumanismul, așa cum se descriu ei înșiși.	
Ce ne anunță?	113

PARTEA A DOUA

O societate cu riscuri..... 135

I. Riscul antropologic 137

Graalul nemuririi terestre. Nemurirea cibernetică sau prelungirea vieții? 144

Spre omul nemuritor sau postumanul continuu..... 146

Eugenism și medicină predictivă 152

Legile eugeniste și programele de sterilizare obligatorie 155

Ectogeneza și demersul ectogenetic 161

Separarea sexualității și a procreării 164

II. Riscul ecologic 178

Riscul digitalizării totale 178

Problema alegerii între două umanități: cea naturală și cea augmentată 186

Riscul nanotehnologic 187

Stăpânire și pierdere a controlului 192

Identitatea personală 194

Riscul aferent inteligenței artificiale..... 195

Noua morală 204

PARTEA A TREIA

Să terminăm cu Omul! 205

O strategie de subversiune..... 207

Deconstruirea 207

O strategie de a pune la îndoială: punerea sub semnul întrebării a conceptelor date ca evidente: natura umană, naturalul, artificialul, normalul 214

Punerea sub semnul întrebării a genului, exemplu model al subversiunii 226

Construcție estetică și deconstrucție	241
Revizuirea tabuurilor sexuale	243
Negarea sacrului. Demnitatea umană pusă sub semnul întrebării	248
Fabrica de oameni „în afara solului”	252
Nihilismul celor ce întrețin distrugerea antropologică	254

PARTEA A PATRA

<i>Riscul totalitar</i>	257
-------------------------------	-----

Către o lume totalitară?	259
---------------------------------------	-----

Hipermedicalizarea vieții	262
Problema alegerii între două umanități: cea naturală și cea augmentată.....	265
Firmele <i>Big Data</i>	268
O nouă medicină, cu două situații diferite, bazate pe eugenism și control comportamental.....	270
Medicina predictivă.....	273
Medicina preventivă.....	273
Medicina personalizată.....	274
Medicina participativă	274
Controlul modificărilor comportamentale și emoționale.....	282
Manipulările genetice, genomica și biotransgresiunea	284
Biotransgresiunea	287
Spre copilul perfect.....	293
O nouă morală, bazată pe noi obligații.....	299
O Nouă Ordine Mondială.....	302

PARTEA A CINCEA

<i>Remediarea căderii</i>	309
---------------------------------	-----

I. Care sunt alternativele?	311
Răspunsul spiritual la dualismul antropologic.....	316

Răspunsul societal	324
A lua distanță față de digitalizarea totală	336
Să terminăm cu deconstrucția.....	340
Recentrarea pe uman, repunerea lui în centru	343
Contra ateismului, să revalorizăm transcendența umană	344
Contra ideii de inevitabil	347
Restaurarea valorilor condiției umane	350
Reîntoarcerea la pământ și protecția lui	351
Controlarea cercetării genomice	356
Dreptul de a se naște, primul dintre drepturile omului....	359
Refuzul marginalizării	360
Întoarcerea la rădăcini.....	361
II. Răspunsul teologic: Perfectibilitatea umană în lumina creștinismului	365
Elogiul slăbiciunii și al vulnerabilității	370
Tunicile de piele	373
Tunicile de piele ca mortalitate.....	377
Răspuns pentru concepțiile transumaniste despre sexualitate	390
Spiritualizarea unirii în trup	396
De la omul căzut la îndumnezeire. De la starea diminuată a omului la starea sa augmentată	403
Despre adevărata perfectibilitate a omului. Îndumnezeirea	405
Scurt periplu teologic asupra îndumnezeirii	410
Către un umanism teandric.....	413
Concluzii.....	417
Epilog	428
Postfață. Părintele Jean Boboc despre metamorfozele umanului (Prof. univ. dr. Sebastian Moldovan)	429
Bibliografie	451

Prefață

Neliniștea limitelor

Visul cartezian de a-l face pe om „stăpân și posesor al naturii” este expresia unei tentații recurente, care urmărește fiecare nouă avansare a progresului tehnic, ca și când o astfel de avansare nu ar putea fi asumată așa cum trebuie numai cu un plus de smerenie, doar sensul pământului putând să dea cuceririlor noastre adevărata lor importanță. Montaigne a știut să spună aceasta mai bine ca oricine: „S-a întâmplat oamenilor cu adevărat învățați același lucru ca și cu spicele de grâu: ele se înalță și se ridică, cu capul drept și semeț, atâta timp cât sunt goale; dar atunci când, la maturitate, sunt pline de grăunțe și crescute în volum, ele încep să se umilească și să-și plece capul. Tot așa, oamenii care au încercat și au cercetat totul, negăsind în această îngrămădire de științe și de atâta încărcătură de lucruri diverse nimic temeinic și ferm, ci doar vanitate, au renunțat la prezumțiile lor și au recunoscut condiția lor naturală” (*Eseuri* II, 12). Puțină știință ne exaltă și ne ametește, multă știință ne smerește, readucându-ne la condiția noastră, la nașterea noastră și la constrângerea ei de nedepășit, adică la natura noastră. Este vorba, într-adevăr, de nașterea noastră și de ceea ce ne revine prin ea. Omul ar vrea să scape de această condiție; este o ispită dintre cele mai rele, care-l provoacă să păcătuiască: *Eritis sicut dii*. Vechii greci, blamând nefasta iluzie, denunță orgoliul lui Prometeu. Ce sens adoptă această figură, când ea se înscrie în tradiția creștină?

Uitată din vremea lui Eschil, figura celui ce fură focul revine în forță în secolul al XV-lea. Pico della Mirandola, în faimoasa

sa *Oratio de dignitate hominis*, nu-l celebrează el pe acest om „artist plastic al lui însuși”, invitat să-și modeleze propria ființă? Totuși, orice interpretare s-a dorit să-i fie dată după aceea, Pico della Mirandola rămâne pe deplin în linia lui Ioan Scotus Eriugena, el însuși inspirat din Grigorie al Nyssei și din Maxim Mărturisitorul, atunci când îl definește pe om ca fiind „laboratorul tuturor făpturilor” (*officina rerum omnium*), adică mediatorul în care toate se întrepătrund, sub acoperământul lui Dumnezeu, Unicul Creator (*Peri physeon* 5,893bc). S-a comentat despre textul de la începutul scrierii *Oratio de dignitate hominis*, forțând pe alocuri traducerea. Să o redăm cât se poate de fidel. Cuvintele rostite de Creator către a Sa creație sună astfel: „O, Adam, nu ți-am dat nici vreun loc anume, nici înfățișare proprie, nici daruri particulare, pentru ca locul, înfățișarea și darurile tale să le dorești, să le cucerești și să le dobândești prin tine însuși. Natura cuprinde și alte specii în legi stabilite de Mine Însuși. Dar tu, care nu ești îngrădit de nici o limită, prin liberul tău arbitru între mâinile căruia te-am așezat, te definești tu însuși... Eu nu te-am făcut nici ceresc, nici pământesc, nici muritor, nici nemuritor, pentru ca tu, arbitru îndatoritor, să desăvârșești precum un sculptor sau un pictor forma în care ai preferat să te fixezi. Tu vei putea să degenerezi în stadii inferioare, ca animalele, sau – reînnoit – să atingi stadiile superioare, care sunt divine”. Nu putem interpreta aceasta cum o va face Michelet, făcând din om „propriul său Prometeu”. Puterea sa de metamorfoză este limitată de stadiile naturale; panoplia posibilităților este ordinea naturală, de care nimeni nu ar putea să se elibereze. „Arbitrul îndatoritor” (*arbiter honorarius*) despre care se vorbește aici nu era, la Roma, un magistrat ce dispunea de o autoritate discreționară, ci un suplinitor tras la sorti, care nu se putea pronunța decât în cadrul unei jurisprudențe stricte. Este întrebuițată aici expresia unei naturi a lucrurilor de la care nu ne-am putea abate. Omul este „animal în întregime”, cum vor spune Montaigne și Pascal, dar toate posibilitățile sale sunt deja

înregistrate de natura căreia nu i se poate sustrage. Între înger și fiară, toate nuanțele intermediare care-i sunt oferite sunt deja definite. Tentația ar fi, atunci, să depășească natura însăși.

La începutul secolului al XVI-lea, circula clandestin o carte eretică, pe care colportorii, înfruntând dificultățile cărărilor pe care călătoreau cu catării, o distribuiau în Europa de Nord, o carte numită *Faustbuch* – o lucrare anonimă care arată prețul ce trebuie plătit acestui surplus de putere, capabil să-l elibereze pe om de limitele sale, nimic mai puțin decât un pact cu diavolul, căruia „contractantul” îi cedează sufletul. Figura alchimistului nu a încetat să urmărească Occidentul: ea îi fascinează de acum încolo pe medici, pe ingineri, pe taumaturgi, pe vindecători – exact pe toți cei care visează să-și sporească puterea care le este rezervată prin natura lucrurilor. Ideea este simplă: dacă orice proces natural se efectuează printr-o trecere de la potențialitate la faptă, nu am câștiga oare în stăpânirea lumii amânând trecerea la faptă pentru a face să dureze mai mult perioada de gestație? Adolescență prelungită, mirajul unei tinereți care nu se mai termină, capacitatea de a prelungi pe cât se poate de mult evantaiul lucrurilor posibile, iată ceea ce ne face să credem că am depășit problema finitudinii și am îndepărtat limitele naturii.

Ce poate da sentimentul unui surplus de putere? Donjuanismul amoros, acumularea bogățiilor, progresul tehnic. Îmbinarea acestor trei factori proiectează o umanitate în mod deliberat imatură către un viitor care nu încetează să se deschidă tuturor utopiilor. Că dezvoltarea omului este înscrisă în limitele unei naturi care îi programează etapele, iată un lucru contrar extrapolărilor unei inteligențe tehniciste, ale cărei performanțe nimic nu le-ar putea stopa, mai ales când această inteligență este dirijată de visurile unei vieți în continuă expansiune. Omul actual ar fi doar o limită pe cale de a fi depășită. Astfel era proiectul a ceea ce Julian Huxley numea în 1957 „transumanism”. Până în momentul de față, tehnicile medicale nu au încercat decât să repare un organism deteriorat pentru a-l restaura și a-l

menține în funcționarea sa naturală. De ce nu ar avea ele de gând să-i mărească performanțele, să-i dezvolte capacitățile, să-i crească prerogativele trecând dincolo de limitele pe care o folosință continuă, prea devreme ridicată la rangul de fire, a sfârșit prin a le impune? Limitele la care dezvoltarea umană pare să fie restrânsă nu ar fi cauzate decât de resemnarea generațiilor succesive în fața ignoranței lor și de lipsa mijloacelor. Această marjă a indeterminării, care deschide acțiunii noi orizonturi, este riscul de asumat al argonauților modernității. Aceștia luaseră totuși de multă vreme calea mării când Julian Huxley le-a denumit proiectul.

Cunoaștem destinul tragic al marchizului de Condorcet, găsit mort în închisoare în 1794; el era autorul unei *Schițe a unui tablou istoric al spiritului omenesc* sau – ca adept al Iluminismului – susținea o mișcare inevitabilă a omenirii spre Bine. Instituind această nouă eshatologie, el devenea profetul unei religii de substituție, anticipând cuvântul lui Chesterton despre „ideile creștine devenite nebune”. Într-adevăr, această nebunie – am spune această tentație vătămătoare – a hărțuit creștinismul încă din secolul al V-lea prin predicile monahului breton Pelagius, conform căruia omul s-ar salva prin voința proprie. Faptul că pelagianismul a fost inventat, cum s-a spus, de criticul său Augustin, înainte de a fi reinventat de Cornelius Jansenius, Antoine Arnauld și Blaise Pascal, poate să acuze mai mult acest caracter de ispită venită periodic să tulbure și să pervertească nădejdea creștină. Fără a merge până la erezia ioachimită din secolul al XII-lea și la vestirea apropiată a călugărului calabrez despre un al treilea testament, care ar împlini prin depășire promisiunile celui de-al doilea, trebuie să admitem că fascinația unei istorii în mers explică proiecția într-un orizont deschis spre infinit a unor spirite atât de diverse, precum Francis Bacon, autorul *Noii Atlantide*, Nicolas Malebranche, obsedat de problema răului, Jean-Jacques Rousseau, Adam Smith. Inversarea de astăzi a

procesului se explică printr-o oboseală de sens și o contra-istorie, ca și când omenirea ar merge înspre declinul său. Cum să nu cerem noilor tehnologii să alimenteze noi utopii?

În toate timpurile, s-a dorit să fie suspendate suferința, boala, moartea. Cu toate acestea, astăzi nu mai suntem în stadiul de a confecționa un Golem; robotica și nanotehnologia lasă să se întrevadă epoca apropiată a transumanului, astfel încât filosoful este obligat să se pronunțe asupra legitimității unei astfel de transgresiuni la care este supus. Întregul sens al trecerii la acțiune este pus aici în discuție. Virtualitate-acțiune – aceasta-i dilema a cărei gestionare conduce toată experiența creștină începând cu Evul Mediu timpuriu, adică de la Renașterea carolingiană, pe care o evocam mai devreme citându-l pe Ioan Scotus Eriugena. „Omul – spunea acesta – este creatul care creează”; în această calitate, el este constrâns, în capacitățile sale creatoare, la rolul strict al creatului, cu îndatoririle sale înscrise în limitele naturii. A-și împlini umanitatea înseamnă a nu se îndepărta de acest rol. Este vorba deci de a stăpâni ființa potențială care este în noi astfel încât reținerea de la putere este tot atât de importantă pentru om ca și eliberarea acesteia. Această reținere de la putere va fi tocmai cuvântul de ordine dat oricărui deținător al unei autorități care își deleagă puterea subalternului său, în măsura în care acesta este capabil să o exerseze, conform principiului subsidiarității. Această regulă a transferului autorității va modela societatea medievală și va asigura prințului o autoritate dintre cele mai liniștite și mai grațioase care pot exista. Dumnezeu Însuși va fi conceput astfel, Cel care Își reține acțiunea, stăpânindu-Și puterea pentru ca omul să conducă după chipul și asemănarea Sa.

Această reținere de la putere a fost secretul menținerii imperiilor în cadrul Occidentului creștin până la sfârșitul secolului al XVIII-lea. O adevărată exaltare pune stăpânire pe lume odată cu era revoluțiilor, din care nu am ieșit încă. Dorința arzătoare a noutății incită mereu la încercarea de a miza pe trecerea de la

potențialitate la act, ca și când am putea amâna scadența la infinit. Progresul, presupunând că există, are acest preț. Ne-o spune Condorcet când fixează acest scop operei sale: „Să arătăm prin judecată și prin fapte că nici o limită nu a fost pusă perfecționării facultăților omenești; că perfectibilitatea omului este într-adevăr nedefinită; că progresele acestei perfectibilități, de acum înainte independente de orice putere care ar dori să le oprească, nu au alte limite decât durata globului pământesc, unde natura ne-a aruncat”. Înțelepciunea celor din vechime a știut să-l păstreze pe Prometeu înlănțuit. Evul Mediu nu-și lepăda ruina decât „îmbrăcând o rochie imaculată de biserică”. Asta nu înseamnă că îi lipseau evenimentele eshatologice: ele au fost chiar numeroase la trecerea de la un mileniu la altul, dar când privim de aproape, descoperim că frenezia lor avea un motiv, faptul că pământul devenise un „obiect de negustorie”, un bun ce putea fi înlocuit cu altul, din momentul în care a fost evaluat și a dat loc tranzacțiilor imobiliare. De când pământul începe să se cumpere și să se vândă, el intră într-o logică a randamentului și dă naștere exploatării. Pământul nu mai este văzut ca o mamă ce dăruiește binele comun, a cărei îngrijire ar regla economia. Pământul devine „marfă”; iată ce dezrădăcinează omenirea, pe punctul de a o face să-și întrevadă sfârșitul apropiat, doar dacă surplusul de putere scontat nu vine să mai adauge încă la eshatologie un viitor tot mai bun.

Renașterea nu a cedat deloc, orice ar spune interpreții săi romantici, tentației noutății. Să ne amintim de neîncrederea lui Montaigne față de aceste noutăți, numite de el *novellets*. Ce să înțelegem prin termenul *nova* dacă nu o stea descoperită recent, care ne deranjează rațiunea ca o provocare, ba chiar ca un scandal, Dumnezeu, Care a creat lumea neputându-Se răzgândi și fiind nevoit mai degrabă să Se abțină de la a acționa decât să-Și manifeste puterea în mod intempestiv. Atotputernicia este menținută în acțiunea Sa. Michelet este cel care face din om

„propriul său Prometeu”, în mod sigur nu Pico della Mirandola, nici chiar Giordano Bruno. Cea mai înaltă expresie a atotputer-
niciei, când încă nu a sosit vremea, este reținerea de la putere.
Ispita cea mai rea pentru om este aceea de a se crede stăpân peste
eshaton, lăsând viitorului, presupus a fi tot mai bun, responsa-
bilitatea aventurii.

Reținerea de la putere ar aduce cu sine pentru făptură ac-
ceptarea finitudinii sale. Condiția umană determină limitele
atribuite fiecărui individ prin nașterea sa. Precaritatea ființei
umane, departe de a o deprecia, o valorizează cu cât este mai fra-
gilă. Ceea ce este pe cale de a dispărea este cu atât mai demn de
iubit. Închizând un destin, trecerea la acțiune fixează unei exis-
tențe niște limite pe care ea nu ar ști să le depășească; demnitatea
umană constă în a-și asuma responsabilitatea finitudinii sale,
deci a fragilității sale și a iminenței sfârșitului său. Fantasma bolii
depășite și a morții învinse nu ne face, oare, să ieșim din uma-
nitate? Postumanul mai este om? Totul în lumea aceasta este de-
terminat: aici, pe pământ, infinită este doar dragostea pe care
și-o pot purta ființele finite. Falsul infinit al sexului, al banului
și al tehnicii nu ar ști să disimuleze incomparabila măreție a
condiției noastre. Omul, fiindcă știe că nu-și poate depăși fini-
tudinea, ridică spre cer o ceartă nesfârșită.

Nu este întâmplător că un slujitor al Bisericii Răsăritene
este cel care ne oferă, astăzi, această anchetă și reflecție despre
transumanism. Ortodoxia a scăpat într-adevăr de cele două
maladii care au afectat catolicismul: pelagianismul și predesti-
narea, respectiv o prea mare încredere în sine a omului și o prea
mare neîncredere în sine, ilustrate de figurile contrastante ale
lui Pelagius și Augustin. Această oscilație între liberul-arbitru
și legatul-arbitru este un efect al acestui augustinism recurent,
cărui Biserica latină trebuie să-i găsească leacul în fiecare epocă.
Scăpând de influența învățatului latin, Părintele Jean Boboc
era cel mai îndreptățit să ducă bătălia contra roadelor contem-
porane ale dublei erezii. Noi vedem în asta, în sprijinul prețios

pe care ni-l oferă nouă, romano-catolicilor, certitudinea că Ortodoxia reprezintă o contrapondere la atracția pe care o constituie dintotdeauna pentru noi tentația occidentală de a sacraliza Timpul în detrimentul Eternității.

Părintele Jean Boboc este un filosof și un teolog, dar și un păstor slujitor al altarului. Prin urmare, el va anunța în cultura noastră, victimă a unui seism fără precedent, liniile de fractură cele mai dureroase, fiindcă acolo trebuie cu maximă urgență vestit cuvântul lui Dumnezeu. Aceste linii de fractură sunt:

- criza familiei, cauzată de refuzul filiației din partea celor care – biologi sau legislatori – recomandă o umanitate dezrădăcinată, refuzând ordinea naturală;

- fragmentarea comunității umane, când individualismul absolut transformă mondializarea fraternității în mondializarea indiferenței;

- pierderea semnificației pământului în supraexploatarea solurilor noastre și epuizarea lor până la ruperea ecosistemelor;

- pierderea sensului, când chiar posibilitatea umblării după stea pare pierdută.

La această cvadruplă provocare răspunde omilia Părintelui Boboc cu prilejul păzuirii Paștilor din 2016: „Numai Hristos a înviat ca, zdrobind moartea prin moarte, să pună capăt mărginirii noastre antropologice, pentru a da perspectiva speranței și a deveni izvorul forțelor de transfigurare a cosmosului actual și al învierii trupurilor noastre”.

O carte esențială pentru o bătălie a timpurilor din urmă.

Pierre Magnard,
Profesor emerit la Sorbona

Și pe toți – pe cei mici și pe cei mari, pe cei bogați și pe cei săraci, pe cei liberi și pe robi – îi silește să-și pună semn pe mâna lor cea dreaptă sau pe frunte, încât nimeni să nu poată cumpăra sau vinde, fără numai cel ce are semnul: numele Fiarei sau numărul numelui Fiarei. Aici este înțelepciunea! Cine are pricepere, să socotească numărul Fiarei.

(Apocalipsa 13, 16-18)

Argument

Este cumva umanul în pericol de moarte?

Dacă de câțiva ani transumanismul este – mai mult sau mai puțin – cunoscut, el devine astăzi de mare actualitate¹. Este vorba, în principiu, despre posibilitățile de ameliorare a performanțelor umane, fizice, psihice și mentale, și asta dincolo de ceea ce medicina clasică propunea până în prezent. Medicina însăși își schimbă modelul, din pur terapeutică ea se pune în serviciul ameliorării (*enhancement*). O literatură internațională și foarte inegală este consacrată acestei ideologii, iar insistența mediatică asupra progresului așteptat de la convergența NBIC (Nanotechnology, Biotechnology, Information Technology, Cognitive Science) îi conferă în mod treptat o aură care o face acceptabilă pentru marele public, cu atât mai mult cu cât eugenismul este practic primit din motive de compasiune și de societate. Ideologia ameliorării, care include posibilitățile modificărilor genetice și prejudicierea patrimoniului umanității, se dovedește a fi o revoluție antropologică majoră, punând în pericol Omul, așa cum îl cunoaștem încă. Ceea ce numim transumanism ajunge inevitabil la postumanism, deși unii teoreticieni ai ideologiei neagă asta, în timp ce alții doresc acest lucru pentru a termina cu omul. Unii vor ameliorări biologice atât de considerabile, încât omenirea va fi ruptă în două, alții vor să termine cu condiția umană, să renunțe la biologia noastră și să caute nemurirea terestră a omului cyborg, hibrid al biologiei și

---

¹ Recentul Forum european de bioetică de la Strasbourg, 30.01 – 4.02.2017, a avut ca temă „Umanul, Postumanul”. A se vedea www.forumeuropeendebioethique.eu.

tehnologiei. Cercetările în domeniul descărcării creierului uman pe un server sunt prezentate ca o formă de reîncarnare a spiritului în mașină.

Obiectul prezentei lucrări este de a trece în revistă realitatea transumanismului dincolo de extravaganțele sale, acceptarea sa de către instituțiile internaționale și atenția pe care i-o poartă, originile sale filosofice și literare, biotopul care i-a permis apariția, profilul promotorilor săi, aspectul său adesea gnostic, convergența cu eugenismul servit de un abandon al bioeticii și prezentarea riscurilor sale.

Denunțarea ideologiei multiforme a transumanismului, care constituie o inversiune a valorilor fondatoare ale societății omenеști și care se dovedește a fi de natură revoluționară, totalitară și luciferică, aduce cu sine reacții de bun simț și contrapropuneri de ordin moral sau religios prin prisma creștinismului, care astăzi constituie singura apărare ce poate salva natura umană.

Introducere generală

Trăim deja în epoca în care digitalul este peste tot, iar conexiunea este permanentă. Este oare aceasta o lume mai bună?¹ Secolul al XXI-lea este el, oare, și cel al transgenezei și al lumii „nano”? A venit cumva vremea unui program postidentitar cărui i ne supunem de bunăvoie sau forțați de împrejurări? După eșecul sângeros al marxismului și deziluzia liberalismului care ne lasă sleiți sau dezamăgiți, ce ne propune transumanismul, această mișcare care se ancorează tot mai mult în actualitate? Oare este, precum zic unii, copilul natural provenit din nihilismul materialist al celor care au sarcina ingrătă a deconstrucției? Ne conduce el spre o nouă formă a totalitarismului medicalizat?

Transumanismul este, oare, într-adevăr numai o filosofie în transformare a ameliorării omului și, atunci, trebuie privit doar drept ceea ce este? Nu ar fi, oare, doar o periculoasă aplicație a ideologiei evoluționismului extrem și monitorizat, justificând toate transgresiunile și derivatele etice sub pretextul strâns legat al inevitabilității în fața realității progreselor biotehnologiei și al șantajului compasional care argumentează un nou eugenism zis liberal, ansamblu ce de-abia ascunde hybrisul prometeic al tehnoprofeților? Numai dacă nu ar fi vorba pentru transumanști doar de o tentativă de recuperare și de însușire a progreselor biotehnologiei și de a se erija în promotori, ceea ce nu ar schimba de altfel cu nimic evoluția tehnostiințelor.

---

¹ Thierry Venin, *Un meilleur monde? Survivre dans la société numérique*, DDB, 2015. A se vedea și Marc Dugain și Christophe Labbé, *L'homme nu. La dictature invisible du numérique*, Plon, 2016.

În cel mai bun caz, are el ambiția prometeică de a repara păcatul originar, a cărui consecință este mortalitatea? Până la urmă, nu ar fi el chiar „reversul deziluziilor moderne”², „oboseala de sine însuși”³ și „descumpănirea contemporană”⁴, care cheamă la o schimbare totală a umanului? Ceea ce ridică problema identității de-a lungul timpului și ne trimite la mitul lui Tezeu și al faimoasei sale nave⁵.

Una peste alta, haideți să înșirăm aici expresiile și cuvintele cu care mass-media ne bate la cap mereu, cu o insistență care trădează instrumentalizarea lor complice: transumanismul, postumanismul, Humanity+, soluționismul, omul robotizat, controlul gândirii, ectogeneza, reproducerea umană în locul procreării, regenerarea, transgresiunea genomică, democratizarea secvențierii ADN⁶, eugenismul, controlul epigenetic, tehnomedicina, medicina predictivă, alegerea liberă a sexului, omul protetic, ameliorarea (*enhancement*), meliorismul, omul bionic, cyborg, revoluția biotehnologică, hibridarea omului cu mașina, nanotehnologiile, nanoroboții, nanocomputerizarea, *Cloud*, *Big Data*, alimentația transgenică, uberizarea, inteligența artificială, științele cognitive, cartografierea minții omenești,

---

² Expresie luată de la Jean-Michel Besnier, art. „Posthumain”, în Gilbert Hottois, Jean-Noël Missa și Laurence Perbal (dir.), *Encyclopédie du transhumanisme et du posthumanisme. L'humain et ses préfixes*, Vrin, 2015, p. 107.

³ Alain Ehrenberg, *La fatigue d'être soi – dépression et société*, Odile Jacob, 1998.

⁴ Jean-Claude Guillebaud, *La Trahison des Lumières: enquête sur le désarroi contemporain*, Éditions du Seuil, 1995.

⁵ Stéphane Ferret, *Le bateau de Thésée. Le problème de l'identité à travers le temps*, Édition de Minuit, 1996.

⁶ „Costul secvențierii ADN-ului a fost redus de un milion de ori. Nicio dată vreo activitate umană, nici chiar industria circuitelor integrate, nu a cunoscut o evoluție atât de fulgerătoare”, scrie Laurent Alexandre în *La mort de la mort: comment la technomédecine va bouleverser l'humanité*, Jean-Claude Lattès, 2011, p. 61.

transferul de conștiință, postumanitatea, îndepărtarea morții, imortalitatea terestră, crioconservarea, *singularity*⁷ etc.

Acestea sunt, talmeș-balmeș, câteva dintre cuvintele-cheie deja larg răspândite și intrate în vocabularul nostru cotidian, dar și al programelor în curs de desfășurare în centrele de cercetare foarte performante, care – mai mult sau mai puțin – ne subjugă cu viclenie gândirea, eclipsând progresiv liniile noastre de rezistență etică. Acest mare puzzle, aparent fărâmițat, are o logică internă foarte articulată. Gilbert Hottois, filosof simpatizant al transumanismului, poate că are dreptate atunci când scrie – în introducerea studiului său – că „transumanismul este de actualitate, dar rareori sub adevăratul său nume: îl folosim fără să știm, precum Monsieur Jourdain al lui Molière făcea proză fără să știe”⁸.

Totuși, în spatele acestui jargon heteroclit cu care suntem bombardați, atunci când nu e vorba de noua limbă de lemn și de termeni destinați să creeze îndoială asupra sensului lor, există realități de care trebuie nu doar să ținem cont, dar să le înțelegem influența actuală și dezvoltarea lor pe termen mediu și pe termen lung. Schimbarea de paradigmă a medicinei – care trece de la idealul terapeutic la cel al ameliorării, iar apoi al creșterii performanțelor umane – poate foarte repede să ne schimbe definitiv viețile.

---

⁷ Există mai multe interpretări. Poate trebuie să ne mulțumim a înțelege că e vorba, de fapt, de momentul în care inteligența artificială depășește inteligența umană. Ray Kurzweil o descrie astfel: „*Singularity* este o epocă în care inteligența noastră va deveni treptat non-biologică și de trilioane de ori mai puternică decât este astăzi” (*The Singularity is near*). „*Singularity* este o perioadă viitoare în care schimbările tehnologice vor fi atât de rapide, încât fiecare aspect al vieții omenești va fi transformat ireversibil” (în documentarul *Transcendent Man*; vezi https://en.wikipedia.org/wiki/Transcendent_Man).

⁸ Gilbert Hottois, *Le transhumanisme est-il un humanisme?*, Académie Royale de Belgique, 2014, Introduction, p. 7.

O cercetare în domeniul paternității în ceea ce privește ideologia transumanistă poate, fără îndoială, interesa sociologii și filosofii care doresc, precum transumanistii, să arate că transumanismul porcede dintr-o tradiție și are o ascendență înaltă – cel puțin după ei –, trăgându-se din epoca Luminilor europene și dorindu-se a-l înrădăcina aici. Apar destule lucrări în problema ameliorării, fiind o chestiune de actualitate; nu facem aici analiza critică a acestei literaturi inegale, ci vom urmări faptele în realitatea lor actuală și vom arăta beneficiile așteptate și riscurile asumate.

Dacă fiecare dintre aceste programe propuse sau aflate deja în desfășurare reprezintă o provocare, întovărășirea sau sinergia lor și, mai ales, convergența lor ar putea declanșa, dacă le-am lua în serios, un adevărat tsunami antropologic. Acest viitor amețitor, deja inaugurat parțial prin isprăvile genetice, este el oare rodul unei ideologii revoluționare și de ruptură cu umanismul clasic, a unei subversiuni, anume a evoluționismului activ și voluntarist, împins la maximum, al posibilităților biotehnologice și al consecințelor acestora, într-o accelerare exponențială, înainte ca locul să fie luat de inteligența artificială care, opunând rezistență, va împinge tot mai încolo limitele unui posibil ce poate fi atins la orizontul postumanului? Dacă aceasta ar fi situația, atunci ideologia transumanistă și-ar găsi aici rolul, rezultatele și justificarea, dar și umanul ar fi perimat, într-o dimensiune ab-umană⁹.

Fiindcă este vorba, în mod clar, de o accelerare exponențială a progreselor biotehnologice, unii anunțau deja în 1965 că puterea circuitelor electronice se dubla în mod regulat la o perioadă cuprinsă între 18 luni și doi ani¹⁰. Situația este asemănătoare în

---

⁹ Despre acest termen și semnificația sa, a se vedea articolul lui G. Hottois, „Abhumain”, în *Encyclopédie du transhumanisme et du posthumanisme...*, pp. 15-17.

¹⁰ Gordon E. Moore, cofondator al grupului Intel, „Cramming more components onto integrated circuits”, *Electronics* 38 (8), 1965. Informație reluată atât de Nick Bostrom, cât și de Laurent Alexandre.

ceea ce privește hiperinflația datelor, care nu mai pot fi prelucrate decât cu ajutorul inteligenței artificiale. Aceste *Data* generează deja algoritmi care ne conduc.

De unde vine această accelerare brutală a progresului biotehnologic? Explicația este multiplă. Pe de o parte, avem convergența fertilizării încrucișate a cercetărilor și, pe de altă parte, ne confruntăm cu slăbirea progresivă a liniilor de rezistență morale și etice, lăsând terenul liber tuturor transgresiunilor. Tot ceea ce este posibil să se facă se realizează fără frână, în afara oricărei regularizări prea constrângătoare și cu finanțări enorme din partea gigantilor web. În fața încălcărilor normelor, definiția licitului evoluează constant, „stârnind de fiecare dată o indignare care este repede absorbită de o nouă deplasare a limitelor”¹¹, conchide Dr. Laurent Alexandre, transumanist notoriu, care se delimitează, totuși, de postumanism și păstrează o anumită distanță.

Progresul cunoștințelor noastre după etalonul pluridisciplinarității

În clipa de față, noi gândim lumea plecând de la cuantică și de la atom, datorită reușitelor noastre din universul cuanticii, adică în ceea ce este infinit mai mic decât molecula, și considerăm, practic, ca pe un lucru cert, cel puțin pentru moment, că originea vieții se găsește într-o substanță organică, formamida, punct de întâlnire pentru formarea moleculelor biologice complexe.

Acest lucru a fost pus în evidență de cercetătorii italieni¹² Antonio Marco Saitta și Franz Saija¹³, care au reușit să refacă

---

¹¹ L. Alexandre, *La mort de la mort...*, p. 16.

¹² *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 8.09.2014.

¹³ A.M. Saitta, profesor la Institutul de mineralogie, fizica materialelor și cosmochimie al CNRS (Centre National de Recherche Scientifique) și la Universitatea „Pierre et Marie Curie” din Paris; F. Saija, cercetător la Institutul pentru procese fizico-chimice din Messina (Italia).